

של מי אתה ילד? בין סמכות לאחריות

מטרת השיעור

בחנינת המתח בין ההורים למערכת במה שנוגע לאחריות על חינוך הילדים.

רציונל

השיעור עוסק בדילמה הקיימת בין ההורים למערכת החינוך: "למי הסמכות על חינוך הילד ועל מי מוטלת בפועל האחריות לבצעו?". הדילמה מתחזקת לכאורה כתוצאה מכך שמוסדות החינוך משתייכים למערכת מרכזית ולא תמיד ברור ההבדל בין מקבלי החלטות לבין מבצעייהן.

שאלת הסמכות והאחריות יוצרת קונפליקט כפול: מצד אחד, המדינה מבקשת, דרך חוק חינוך חובה, למלא את האחריות, ולפעמים נראה כי היא חורגת מתחומי סמכותה ו/או אינה ממלאה אחר אחריותה. מצד שני, בגלל המנדט הרחב של חוק חינוך חובה ומתוך אי-היכרות עם "כללי המשחק", עשויים הורים להניח למערכות לקבל החלטות - לפעמים גורליות - עבור עתיד ילדיהם מבלי להתערב.

היחסים בין מערכת החינוך לבין ההורים משקפים את המבנה של החברה. הורים בעלי מעמד הם בעלי יכולת השפעה, בעוד הורים מעוטי יכולת ממגזרים מוחלשים חשים חסרי אונים.

בחלק הראשון של השיעור נתוודע לגישות שונות שכל אחת מהן מייחסת את הסמכות והאחריות לחינוך לאחד הצדדים. בהמשך ננסה לבחון האם יכולה להתקיים שותפות ומהי נקודת המוצא של שותפות כזו.

מבנה השיעור

1. הורים מול המערכת - העלאת הדילמה
60 דקות
נקרא פרשנות לחוק חינוך חובה, והמשתתפים יבטאו את רגשותיהם באשר לשאיפת המדינה לקבל עליה את האחריות על חינוך הילד.
2. חובות ההורים כלפי ילדיהם - לימוד מונחה
45 דקות
נלמד מקור תלמודי המטיל את הסמכות לחינוך על ההורים תוך פירוט המחויבויות הנוגעות לכל תחומי חייו של הילד.
3. האם יתכן דיאלוג משותף? - לימוד בחברותא
45 דקות
בחלק זה יבדקו המשתתפים דרך שני טקסטים באלו אופנים יתכן דיאלוג משותף בין הורים ומחנכים בשאלת חלוקת האחריות לחינוך הילדים.

מהלך השיעור

1. הורים מול המערכת – העלאת הדילמה

זמן
60 דקות

חומרים
טקסט - בן ציון דינור על חוק חינוך ממלכתי

פתיחה

בשנת 1949 נחקק **חוק לימוד חובה**. החוק קובע שלמדינה החובה לספק לכל ילד, עד גיל 15, חינוך חינם, אך החוק גם מחייב את ההורים לשלוח את ילדיהם למוסד חינוכי מוכר. החיים בחברה שבה החינוך מעוגן בחוק מעלים את השאלה: "על מי מוטלת המחויבות לחינוך, על ההורים או על המדינה?". במהלך השיעור ננסה לבחון בעזרת המקורות השונים את מורכבות השאלה ואת ההתייחסויות שלנו אליה.

בשנת 1953 נחקק **חוק חינוך ממלכתי**. מרכזיותו של החוק היא בכך שהוא ביטל את הזרמים הפוליטיים בחינוך. בן ציון דינור, שר החינוך באותם ימים, נשא דברים בכנסת לקידום החוק. נקרא את דבריו:

משמעותו של חוק חינוך ממלכתי הוא: הטלתה של האחריות לחינוך על המדינה - האחריות השלמה, הבלתי מעורערת והבלתי מחולקת. משמעותה [של האחריות] היא, שהמדינה לא רק מטילה חובה על ההורים לשקוד על שמירת זכותם הטבעית לחנך את ילדיהם לשם התפתחותם הפיזית, הרוחנית והחברתית, אלא היא נותנת להם את האפשרות לכך על ידי חוק חינוך חובה חינם. משמעותה היא גם שהמדינה היא האחראית לדרך אשר בה תוגשם חובה זו. המדינה היא הנושאת המלאה באופן שבו תכוון ותודרך ותוגשם התפתחותו של הדור הצעיר... אין המדינה יכולה לוותר - ואין היא מוותרת בשום מקום - על אחריותה השלמה למטרות היסוד של כל חינוך: לפיתוח כושרם האישי של אזרחיה לעתיד [דמות האדם], לטיפוח סגולותיהם החברתיות [דמות החברה], ולעיצוב דמותה הלאומית [המורשת הרוחנית]... המדינה מועלת בתפקידה אם היא מוסרת למישהו אחר את הדאגה לדור הבא, לכך ושרו האישי ולאושרו החברתי, לרמתו המוסרית, האינטלקטואלית והטכנית של כל אזרח במדינה.

בן-ציון דינור, דברי הכנסת 1953

פרופ' בן ציון דינור

שר החינוך בין השנים 1951-1955. בימי כהונתו נחקק חוק חינוך ממלכתי ובוטלו הזרמים בחינוך.

מדבריו של בן ציון דינור עולה כי חוק חינוך חובה נותן למדינה את הסמכות על החינוך, והיא שמאפשרת להורים לממש את זכויותיהם. האם תמיד המדינה קדמה להורים?

בעבר מסרו הורים למלמדים את התפקיד ללמד את בניהם תורה. אחת הדוגמאות למסירה כזו היא הסיפור של שמואל וחנה אמו. חנה, שהייתה עקרה, התפללה לאלוהים וביקשה ממנו בן. תפילתה לבן לוותה בנדר, שאם הקב"ה ייענה לבקשתה, היא תמסור את בנה לעבודת ה' במקדש. הילד גדל, וחנה דחתה את מסירתו בשנה. רק אז הביאה אותו לבית המקדש לייעוד שיעדה לו.

שאלות והנחיות לקבוצה

כל הורה שמביא ילד או ילדה בפעם הראשונה לגן ולבית הספר עושה זאת בלוויית רגשות מעורבים.

- כל משתתף מוזמן לחלוק עם הקבוצה רגשות אלה כהורה או כילד.

למנחה

מדבריו של ב"צ דינור עולה השאלה המרכזית בשיעור זה: של מי הסמכות על החינוך ועל מי מוטלת האחריות לבצעו? נראה ש דינור מכיר בזכויותיהם של ההורים על חינוך ילדיהם, אך הוא טוען שהסמכות על החינוך שייכת למדינה ואחריות ההורים נובעת מסמכותה של המדינה.

סיפור חינוכו של שמואל הנביא מעלה נושאים חינוכיים שונים. בשיעור זה נתייחס לחלק בסיפור שבו חנה מוסרת את שמואל לעבודת המקדש. מטרת הדיון בסיפור המקראי היא לחדד את התחושות והרגשות של המשתתפים בעת חוויות מסירתם של ילדה או ילד לאחריות בית הספר בפעם הראשונה ובכלל.

המשתתפים יכולים לבחור האם לשתף את הקבוצה בחווייתם כילדים או כהורים (זאת כדי לאפשר השתתפות גם למשתתפים בקבוצה שאינם הורים).

התחושות והרגשות שהמשתתפים יעלו בעקבות השאלה עשויות לנוע על ציר שבצדו האחד תחושת ויתור על הילד, ובצדו השני - תחושת הקלה שמישהו אחר אחראי עליו כעת.

בהמשך השיעור הלימוד פונה לרגשות הפרטיים של כל אחד מחברי הקבוצה, ולכן התבטאותו של כל אחד מהמשתתפים היא משמעותית.

2. חובות ההורים כלפי ילדיהם - לימוד מונחה

זמן
45 דקות

חומרים
דף לימוד

למנחה

הטקסט המובא כאן מהתלמוד מטיל את האחריות לחינוך על ההורים. מדובר בטקסט מכוון בתכנית קמ"ח. מספר השאלות שמופיעות בעקבותיו הוא גדול. רצוי להקדיש זמן לכל שאלה בנפרד תוך בחינתה לעומק, ולאפשר השתתפות של מרב המשתתפים בקבוצה.

האב חייב בבנו - למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו א ישה, וללמדו אומנות. ויש אומרים: אף להשיטו במים. רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמד את בנו אומנות - מלמדו ליסטות. ליסטות, עולה על דעתך? ! (סלקא דעתך?!) אלא, כאילו מלמדו ליסטות.

תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף כט, עמוד א

שאלות והנחיות לקבוצה

בדברי התלמוד המובאים כאן נמנות שש מחויבויות לאב כלפי בנו: ברית מילה, פדיון הבן, לימוד תורה, להשיא לו אישה, לימוד אומנות ולשוט בנהר.

- מה הקשר בין כל אחת מן החובות של האב לבין חינוך?
- איזה קשר יוצר רבי יהודה בין לימוד אומנות לליסטות?
- למה התלמוד מפקיד את כל האחריות לחינוך הילדים אצל ההורים?
- אלו מחויבויות ממלאת כיום מערכת החינוך במקום ההורים?

למנחה

התלמוד מפרט שש חובות האב כלפי בנו. חיוב האב לפעול פעולות שונות כלפי בנו מטיל עליו לבדוק את התנהגותו, את עולם הערכים שלו, ואפילו בחירות

מסוימות שלו בחיים, ניתן אם כן לראות בחובות המפורטות בתלמוד פעולה חינוכית. ההקשרים השונים שיעלו במהלך הדיון בין החובות לבין חינוך עשויים להיגזר מהתחומים הבאים: השכלה, חינוך למידות ולדרך ארץ, דאגה למצב המשפחתי, מקצוע, יכולת הישרדות פיזית וחברתית, מצב כלכלי ועוד.

פדיון הבן - על פי המסורת היהודית, הבנים הבכורים מקודשים לעבודת ה'. לכן אב לבן בכור (יש כללים בהלכה המסייגים את ההגדרה "בכור") מחויב לפדות אותו מידי כהן תמורת חמישה שקלי כסף טהור. פדיון הבן מתקיים כאשר התינוק בן 31 יום.

במהלך הדיון רצוי שהמשתתפים יתייחסו לכל אחת מהחובות ולקשר שלה לחינוך ולא יסתפקו בהתייחסות כללית מכיוון שכל חובה מעלה נושאים שונים.

ההתעכבות על הקשר בין אומנות לליסטות עשויה להעלות סוגיה "בוערת" אצל חברי הקבוצה. חשוב לתת מקום לרגשות המשתתפים, אך לקבוע גבולות.

חלק גדול מהמרכיבים ברשימה למעלה נמצא כיום בידי מערכת החינוך: המערכת מקנה השכלה, מחנכת לערכים ומכשירה למקצוע. מצב זה יוצר הרגשה שהאחריות על החינוך עוברת לידי מערכת החינוך ויוצאת מידי ההורים.

התלמוד מפקיד את חינוך הילדים בידי ההורים, והם אלה שאחראים לו, פיזית, תרבותית, ומנטלית. התלמוד מבין שלהורים ראייה כוללת של הילד ושהם השותפים לכל שלבי התפתחותו. הפקדת האחריות בידי ההורים אינה מחייבת את ביצועה בפועל, מכיוון שחייב כזה יוצר הפרדה בין הורים המסוגלים ללמד לבין אלה שאינם מסוגלים. ההורים יכולים למנות להם שליחים שיהיו מלמדים, כבעבר, או מערכת חינוך בדומה לימינו.

3. האם ייתכן דיאלוג משותף? - לימוד בחברותא

זמן
45 דקות

חומרים
דף לימוד

בטקסטים הקודמים שקראנו, הכותבים רואים באחד הצדדים את האחראי העיקרי לחינוך. בן ציון דינור רואה את המדינה כבעלת הסמכות העיקרית, ואילו התלמוד מטיל את האחריות על ההורים. בלימוד בחברותא נבדוק האם תיתכן שותפות באחריות.

שאלות והנחיות לקבוצה

נתחלק לזוגות. כל זוג יקרא את שני הטקסטים מאת פרופ' ראובן פויירשטיין והרב עובדיה יוסף ויבדוק:

- מי האחראי לחינוך, על פי כל אחד מן הטקסטים?

להורים נודעה השפעה כה גדולה על ילדם, עד כי לפעמים הוא מסכים לאבד את מעמדו החברתי, לאחר שכבר קיבל חינוך מסוים והוא חוזר לסביבתו שהועתקה לישראל... לעתים קרובות כדאי לשוחח עם ההורים, בביקורים שיערכו בביתם או לכשיבקרו הם במוסד או במשק, לשכנעם ולהסביר להם כי ילדם ראוי שיתנו לו אפשרות להתפתח, ואף אם הדבר כרוך בקרבן גדול מצדם, מבחינה רגשית וכלכלית כאחת, כדאי הדבר שיעשה. ברם יש מקרים בהם מקבלת הבעיה צביון דרמטי, ההורים מתעקשים ותובעים את החזרת ילדם למרות כל ההסברים שניתנו להם...

אל לנו לשכוח כי מטרתו הסופית של חינוך היא להביא להשתלבות הפרט בסביבה החדשה. אם יש להימנע מנטישת העבר בצורה מוחלטת אין זה בכדי להשאיר את הפרט בשולי החברה הישראלית, כי אם להקל עליו את המעבר. כלום רצוי שבמקרה שהמשפחה היא מפגרת מאוד ובלתי ותרנית ייכנע הנער תמיד בפני רצון הוריו?

לדאבוננו קיימים מצבים בהם לא נותר אלא לראות בניתוק הכללי מעל ההורים את הדרך הטובה ביותר, אך זאת בתנאי שנעזור לצעיר להתגבר על הרגשת האשמה שלו אם היא קיימת.

ר' פוירשטיין ומ' רישל, ילדי המלאח - הפיגור התרבותי אצל ילדי מארוקו ומשמעותו החינוכתית
היהודית, מכון סאלד, ירושלים תשכ"ג, עמודים 210-212

פרופ' ראובן פוירשטיין

הקים את מכון הדסה, את המרכז לקידום כושר הלמידה וחתן פרס ישראל. על פי תורת הלמידה שפיתח לימדו בעבר ומלמדים עד היום אוכלוסיות מוחלשות.

הספר ילדי המלאח – הפיגור התרבותי אצל ילדי מארוקו ומשמעותו החינוכית יצא לאור בשנת 1963 בעקבות מחקר במחנות עליית הנוער בצרפת על נערים ונערות שהגיעו ממרוקו ועמדו לעלות לארץ. הספר זכה לביקורות נוקבות בשל התיאוריות המובאות בו. הספר נגוע בדעות קדומות ובגזענות ביחס ליהודיים מזרחים. הם מתוארים בו כאנשים הלוקים ב"פיגור תרבותי", ועל כן רצוי להרחיק את הילדים מהוריהם כדי לאפשר להם "לצאת מן הפיגור" ולהפוך למודרניים. התיאוריה של פוירשטיין תפסה את ההורים המזרחים, "דור המדבר", כמטרד בתהליך "החינוך מחדש" שהילדים צריכים לעבור.

ודע שאף על פי שעיקר מצו וות תלמוד תורה מוטלת על אבות התלמידים, מכל מקום המורים שיודעים ללמד תורה לתינוקות של בית רבן, ונעשו מומחים במקצוע לימוד התורה, גם עליהם מוטלת החובה ללמד את ילדי ישראל תורה וכמו שפסק הרמב"ם: (הלכות תלמוד תורה פרק א, הלכה ב) וזו לשונו: "כשם שחייב אדם ללמד את בנו תורה כן חייב ללמד את בן בנו, שנאמר "והודעתם לבניך ולבני בניך" (דברים ד, ט), ולא בנו ובן בנו בלבד, אלא מצו זה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים תורה, אף על פי שאינם בניו. שנאמר וש יננתם לבניך, מפי השמועה למדו, בניך אלו תלמידיך, שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר ויצאו בני הנביאים".

הרב עובדיה יוסף, שו"ת יחוה דעת ירושלים תשל"ז, חלק ד סימן מח

הרב עובדיה יוסף

נולד בבגדד בשנת ה"א תר"פ (1920), עלה לארץ-ישראל בגיל ארבע, למד בישיבות בעיר העתיקה שכירושלים. שימש רב ואב-בית-הדין בקהיר והיה הראשון לציון מ-1973 עד 1983. סדרות השו"תים שלו יביע אומר ויחוה דעת, מכסים כל נושא הלכתי מודרני.

אסיף

הטקסטים בלימוד בחברותא מתמודדים עם נוכחותם של שני הגורמים, ההורים ומערכת החינוך.

שאלות והנחיות לקבוצה

- פוירשטיין מבקש לנתק את הילדים מהוריהם במקרה הצורך ולהפקיד את חינוכם בידי המורים בלבד, בעוד הרב עובדיה רואה דיאלוג ואף שיתוף בין מורים להורים בחינוך הילדים. כיצד אפשר להסביר את הבדלי התפיסות?

למנחה

נקודת המוצא של פוירשטיין והרב עובדיה שונות ולכן המסקנות שלהם שונות. נקודת המוצא של פוירשטיין היא שהמדינה אחראית לחינוך, ולכן למרות המודעות שלו למעמדם המשמעותי של ההורים בחיי הילד, כאשר נראה למערכת שההורים מפריעים לתהליך יש להזיז אותם הצדה. לכך יש להוסיף את התפיסה האתנוצנטרית של פוירשטיין, הרואה ביהודים המזרחים אנשים הלוקים ב"פיגור תרבותי", ועל כן יש להציל את הילדים מהוריהם... פוירשטיין אינו מסיק מתפיסתו מסקנה לגבי ההורים כולם אלא לגבי ההורים המזרחים בלבד.

הרב עובדיה גורס שההורה הוא האחראי לחינוך, הוא מכבד את מקומם של ההורים כמחנכים ומעבירי מסורת, ולכן למרות מעמדו של המורה, הוא מקיים דיאלוג עם ההורה ללא זכות לערער על מעמדו.

ההבדל בין שתי התפיסות מצביע על המתאם בין המעמד החברתי של ההורים לבין עמדת הכוח שלהם ביחס למדינה. באוכלוסיות חזקות, המדינה אינה יכולה לערער את מעמדם של ההורים בחינוך. באוכלוסיות מוחלשות המדינה יכולה לעשות זאת בקלות, ואף סבורה שמחובתה לעשות זאת, בטענה שבכך היא מקדמת את ילדי האוכלוסיות האלה.

סיכום

השיעור הזה מציג את זכותו של כל הורה לקבל אחריות על חינוך ילדיו, ללא קשר להשכלתו וליכולותיו. הידיעה שהמערכת מנסה לפעמים לנכס לה אחריות זו מסייעת במגעים איתה. מצד שני, חשוב להבין שבמצב שבו החינוך מתקיים במסגרת מערכת מרכזית, הכרח שבין ההורים למערכת יתקיים דיאלוג לקידום אחריות משותפת על חינוך הילדים. תפיסה משותפת כזאת היא תפיסה שעל פיה ההורה מעביר חלק מן האחריות לחינוך ילדיו למורה, ואז המורה נתפס כשליחם של ההורים. לתפיסה זו השלכות רבות ומשמעותיות באשר לקשר בין הורים ומחנכים. במישור החברתי הכולל חשוב לציין, שללא מערכת חינוך ממלכתית אין כל אפשרות לדבר על שוויון בחינוך. לכן תפקידם של ההורים, בדיאלוג מול מערכת החינוך, הוא "להזכיר" לה לשם מה הוקמה ולשמש ערוץ ביקורת כנגד מבנים לא שוויוניים במערכת חינוך הרואה עצמה מערכת "ממלכתית".

הורים מול המערכת

משמעותו של חוק חינוך ממלכתי הוא: הטלתה של האחריות לחינוך על המדינה - האחריות השלמה, הבלתי מעורערת והבלתי מחולקת. משמעותה [של האחריות] היא, שהמדינה לא רק מטילה חובה על ההורים לשקוד על שמירת זכותם הטבעית לחנך את ילדיהם לשם התפתחותם הפיזית, הרוחנית והחברתית, אלא היא נותנת להם את האפשרות לכך על ידי חוק חינוך חובה חנים. משמעותה היא גם שהמדינה היא האחראית לדרך אשר בה תוגשם חובה זו.

המדינה היא הנושאת המלאה באופן שבו תכוון ותודרך ותוגשם התפתחותו של הדור הצעיר... אין המדינה יכולה לוותר - ואין היא מוותרת בשום מקום - על אחריותה השלמה למטרות היסוד של כל חינוך: לפיתוח כושרם האישי של אזרחיה לעתיד [דמות האדם], לטיפוח סגולותיהם החברתיות [דמות החברה], ולעיצוב דמותה הלאומית [המורשת הרוחנית]...

המדינה מועלת בתפקידה אם היא מוסרת למישהו אחר את הדאגה לדור הבא, לכך ושרו האישי ולאושרו החברתי, לרמתו המוסרית, האינטלקטואלית והטכנית של כל אזרח במדינה.

בן-ציון דינור, דברי הכנסת 1953

פרופ' בן ציון דינור
שר החינוך בין השנים 1951-1955. בימי כהונתו נחקק חוק חינוך ממלכתי ובוטלו הזרמים בחינוך.

חובות ההורים כלפי ילדיהם

האב חייב בכנו - למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו א ישה, וללמדו אומנות. ויש אומרים: אף להשיטו במים. רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמד את בנו אומנות - מלמדו ליסטות. ליסטות , עולה על דעתך? ! (סלקא דעתך?!) אלא, כאילו מלמדו ליסטות.

תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף כט, עמוד א

האם ייתכן דיאלוג משותף? - לימוד בחברותא

להורים נודעה השפעה כה גדולה על ילדם, עד כי לפעמים הוא מסכים לאבד את מעמדו החברתי, לאחר שכבר קיבל חינוך מסוים והוא חוזר לסביבתו שהועתקה לישראל... לעתים קרובות כדאי לשוחח עם ההורים, בביקורים שיערכו בביתם או לכשיבקרו הם במוסד או במשק, לשכנעם ולהסביר להם כי ילדם ראוי שיתנו לו אפשרות להתפתח, ואף אם הדבר כרוך בקרבן גדול מצדם, מבחינה רגשית וכלכלית כאחת, כדאי הדבר שייעשה. ברם יש מקרים בהם מקבלת הבעיה צביון דרמטי, ההורים מתעקשים ותובעים את החזרת ילדם למרות כל ההסברים שניתנו להם...

אל לנו לשכוח כי מטרתו הסופית של חינוך היא להביא להשתלבות הפרט בסביבה החדשה. אם יש להימנע מנטישת העבר בצורה מוחלטת אין זה בכדי להשאיר את הפרט בשולי החברה הישראלית, כי אם להקל עליו את המעבר. כלום רצוי שבמקרה שהמשפחה היא מפגרת מאד ובלתי וותרנית ייכנע הנער תמיד בפני רצון הוריו?

לדאבונו קיימים מצבים בהם לא נותר אלא לראות בנייתוק הכללי מעל ההורים את הדרך הטובה ביותר, אך זאת בתנאי שנעזור לצעיר להתגבר על הרגשת האשמה שלו אם היא קיימת.

ר' פוירשטיין ומ' רישל, ילדי המלאח - הפיגור התרבותי אצל ילדי מארוקו ומשמעותו החינוכית כנות היהודית, מכון סאלד, ירושלים תשכ"ג, עמודים 210-212

פרופ' ראובן פוירשטיין: הקים את מכון הדסה, את המרכז לקידום כושר הלמידה וחתן פרס ישראל. על פי תורת הלמידה שפיתח לימדו בעבר ומלמדים עד היום אוכלוסיות מוחלשות. הספר ילדי המלאח – הפיגור התרבותי אצל ילדי מארוקו ומשמעותו החינוכית יצא לאור בשנת 1963 בעקבות מחקר במחנות עליית הנוער בצרפת על נערים ונערות שהגיעו ממרוקו ועמדו לעלות לארץ. הספר זכה לביקורות נוקבות בשל התיאוריות המובאות בו. הספר נגוע בדעות קדומות ובגזענות ביחס ליהודיים מזרחים. הם מתוארים בו כאנשים הלוקים ב"פיגור תרבותי", ועל כן רצוי להרחיק את הילדים מהוריהם כדי לאפשר להם "לצאת מן הפיגור" ולהפוך למודרניים. התיאוריה של פוירשטיין תפסה את ההורים המזרחים, "דור המדבר", כמטרד בתהליך "החינוך מחדש" שהילדים צריכים לעבור.

ודע שאף על פי שעיקר מצ' וות תלמוד תורה מוטלת על אבות התלמידים, מכל מקום המורים שיודעים ללמד תורה לתינוקות של בית רבן, ונעשו מומחים במקצוע לימוד התורה, גם עליהם מוטלת החובה ללמד את ילדי ישראל תורה. וכמו שפסק הרמב"ם: (הלכות תלמוד תורה פרק א, הלכה ב) וזו לשונו: "כשם שחייב אדם ללמד את בנו תורה כן חייב ללמד את בן בנו, שנאמר 'והודעתם לבניך ולבני בניך' (דברים ד, ט), ולא בנו ובן בנו בלבד, אלא מצווה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים תורה, אף על פי שאינם בניו. שנאמר ושיננתם לבניך, מפי השמועה למדו, בניך אלו תלמידיך, שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר ויצאו בני הנביאים".

הרב עובדיה יוסף, שו"ת יחוה דעמי ירושלים תשל"ז, חלק ד, סימן מח

הרב עובדיה יוסף: נולד בבגדד בשנת ה"א תר"פ (1920), עלה לארץ-ישראל בגיל ארבע, למד בישיבות בעיר העתיקה שבירושלים. שימש רב ואב-בית-הדין בקהיר, והיה הראשון לציון מ-1973 עד 1983. סדרות השו"ת שלו יביע אומר ויחוה דעת, מכסים כל נושא הלכתי מודרני.

• מי אחראי לחינוך, על פי כל אחד מן הטקסטים?